

Новицький І.В.
аспірант,

Уманський національний університет садівництва
Novytskyi Ihor
Uman National University of Horticulture

ЗАКОНОМІРНОСТІ Й ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У МЕЖАХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПІДСИСТЕМ ЗЕРНОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

CHARACTERISTICS AND DEVELOPMENT TRENDS OF BUSINESS ENTITIES WITHIN FUNCTIONAL SUBSYSTEMS OF GRAIN PRODUCTS SUB-COMPLEX

Анотація. У статті проаналізовано структурну будову зернопродуктового підкомплексу та розроблено організаційно-технологічну схему взаємодії його учасників. На основі аналізу динаміки виробництва й внутрішнього споживання зерна констатується створення значних ресурсів для виробництва продуктів із доданою вартістю. Доведено стратегічну роль переробної промисловості, що забезпечує виробництво готової харчової продукції для внутрішнього продовольчого ринку та її експорту на світові аграрні ринки. Оцінено тенденції розвитку підприємств системи зберігання зерна та зернопереробки, у тому числі на регіональному рівні, встановлено чітку тенденцію до скорочення виробництва усіх видів хлібобулочних, кондитерських та макаронних виробів. Розроблено шляхи нарощування виробництва продукції переробних підприємств зернопродуктового підкомплексу.

Ключові слова: зернопродуктовий підкомплекс, функціональні підсистеми, зерновий потік, суб'єкти господарювання, переробна промисловість, інфраструктура зернового ринку.

Постановка проблеми. Еволюційні зміни у вітчизняному аграрно-промисловому виробництві останніх десятиліть були пов'язані переважно з подоланням отриманої у спадщину деструктивної планово-соціалістичної колгоспно-радгоспної системи господарювання в сільському господарстві, основу якої формувала гібридна державно-колективна форма власності. Починаючи з 90-х років минулого століття в Укра-

їні поступово реалізуються основні заходи масштабної аграрної реформи. Проте вже до 2010 р. активність аграрно-промислового виробництва порівняно з попередніми періодами набула деструктивного характеру. Свідченням цього є значне зниження ефективності переробної галузі, суттєве падіння віддачі її ресурсів. Середньорічні темпи приросту в сільському господарстві зросли втричі, тоді як харчової промисловості знизилися вчетверо [1, с. 617].

Такі виклики сьогодення потребують формування науково-практичної основи для вирішення питань побудови інноваційного базису стійкого розвитку суб'єктів основних функціональних підсистем вітчизняного зернопродуктового підкомплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині галузеві зв'язки у межах зернопродуктового підкомплексу дещо звужені порівняно з кінцем минулого століття. Розвиток ринкових відносин позначився на чисельності господарюючих суб'єктів основних продуктивних вертикалей, скоротивши до мінімуму інтеграційні взаємодії з підприємствами сфери АПК, адже слід констатувати практично втрату комплексу вітчизняного сільськогосподарського машинобудування та перехід до матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору шляхом імпорту зарубіжної сільгосптехніки та технологій [2]. Більшість дослідників інтеграційних процесів в аграрно-промисловому виробни-

цтві слушно зауважує про їх розвиток між підприємствами сільського господарства, харчової та переробної промисловості [3].

Складність процесу відтворення в межах зернопродуктового підкомплексу, його багаторівневості, а отже, і структура його учасників, вимагають системного аналізу її галузевого (рівень участі суб'єктів підгалузевих сільського господарства та галузей промисловості, заготівельних, торговельних, логістичних, інфраструктурних організацій [4]), територіального (територіально-географічна організація, зосередженість і масштаби [5]), функціонального (систематизована сукупність суб'єктів послідовних стадій продуктового ланцюга, наявність яких визначається специфікою виробничого процесу й технологічним взаємозв'язком [6]), організаційного (спосіб упорядкування взаємозв'язків між галузями та їхніми суб'єктами [7]), компетентнісного (внутрішньогалузевий поділ праці [5]), управлінського (взаємодія органів управління й узгодження цілей та інтересів об'єктів управління різного рівня із загальносистемними інтересами [8]), соціально-економічного (особливості прояву виробничих орієнтирів розвитку та досягнення соціальної однорідності [9]) аспектів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. За достатньої вивченості окремих аспектів інтеграційних взаємодій у продуктивних підкомплексах, у т. ч. зернопродуктовому, залишається низка теоретико-методичних проблем, вирішення яких базується на поглибленому аналізі сучасного етапу розвитку економічних взаємовідносин у відкритих динамічних системах аграрно-промислового виробництва.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз функціональних підсистем зернопродуктового підкомплексу та рівня інтегрованого розвитку господарюючих суб'єктів у їх складі як напряму їх стратегічної адаптації до мінливих умов ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу. Специфічний характер і тіснота зв'язків між виробниками зерна та його переробниками (промисловими споживачами) у межах зернопродуктового підкомплексу впливають на формування залежності між тривалістю про-

ходження зерна по складниках продуктового ланцюга та ритмічністю виробництва. Діяльність борошномельних, круп'яних, спиртових, комбікормових, кондитерських та інших підприємств забезпечується на основі зернового потоку, що спрямовується виробниками до сфери харчової переробки та на виробництво фуражу, має вигляд складної організаційно-технологічної системи (рис. 1).

На регіональному рівні структурна будова зернопродуктового підкомплексу підпорядкована та формується на основі сталих взаємозв'язків між підсистемами, що виконують функції виробництва, закупівлі, транспортування, зберігання, переробки, збуту зерна й продуктів його первинної та вторинної переробки. Таким чином, життєздатність основних функціональних підсистем забезпечують групи суб'єктів господарювання:

- сільськогосподарські товаровиробники (виробники зернової продукції);
- елеватори, заготівельні організації, зернотрейдери та ін.
- борошномельні, круп'яні, комбікормові, спиртові заводи та ін.

Динаміка споживання зернової продукції характеризується тенденцією до скорочення питомої ваги внутрішнього споживання з 60,4% у 2012–2013 м. р. до 38,2% у 2016–2017 м. р. При цьому обсяг внутрішнього споживання скоротився на 9,4%, тоді як виробництво зерна за цей період зросло на 43,1% (рис. 2). В останні роки валовий збір зернових у рази перевищує потреби внутрішнього ринку, а отже, створюється значний ресурс для виробництва продуктів із доданою вартістю та їх експорту.

Пряма залежність внутрішнього попиту на зерно від чисельності населення та від руху поголів'я тварин позначається на його скороченні, адже населення України за останні п'ять років зменшилося на 3 млн. осіб, до 42,6 млн., а умовне поголів'я сільськогосподарських тварин і птиці становить у звітному році 9,9 млн. гол. проти 11 млн. гол. у 2013 р.

Незначні зміни спостерігаються у структурі внутрішнього споживання зерна (рис. 3).

За відносної стабільності обсягів внутрішнього споживання зерна сільськогосподарські товаровиробники, особливо потужні

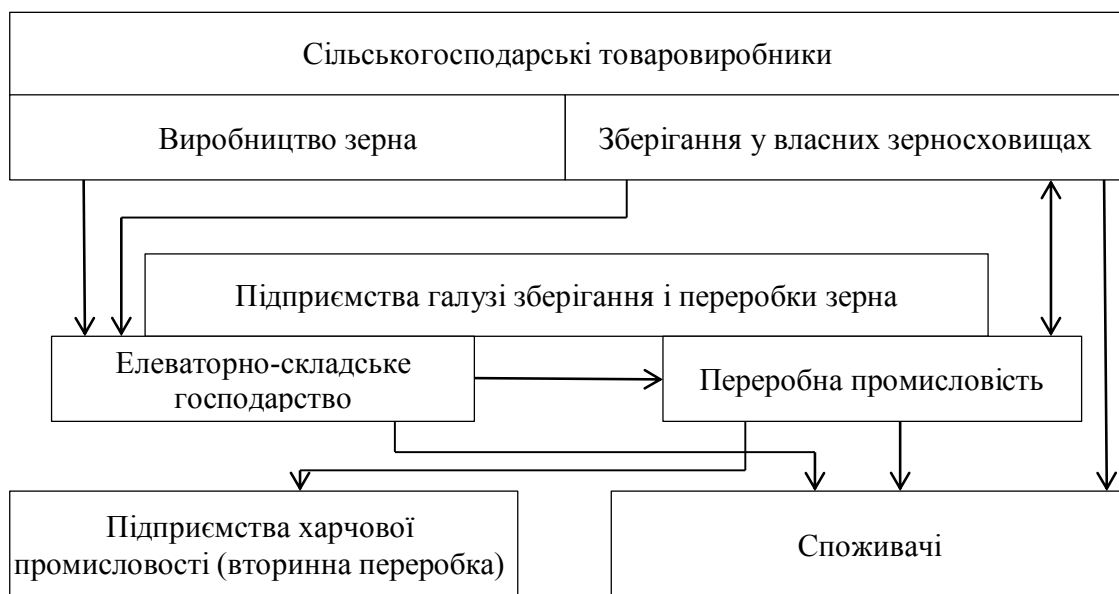

Рис. 1. Організаційно-технологічна схема взаємодії підприємств зернопродуктового підкомплексу

Джерело: авторська розробка

Рис. 2. Виробництво та споживання зерна в Україні, млн. т

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України та ІА «АПК-Інформ»

аграрно-промислові формування, не є орієнтованими на внутрішній ринок зерна та продуктів його переробки. При цьому середньорічний приріст експорту зерна за останні п'ять років становить 16%, а продуктів зернопереробки – 8%.

Вітчизняний аграрний сектор традиційно має потужну переробну промисловість, що нині стає одним зі стратегічних секторів економіки і забезпечує виробництво готової харчової продукції з високою доданою

вартістю для внутрішнього продовольчого ринку та її експорту на світові аграрні ринки. У межах усталеного технологічного ланцюга зернопродуктового підкомплексу вітчизняна зернопереробна галузь представлена групами споживачів зернової продукції, що виконують такі функції: млини та круп'яні виробництва різної потужності (рис. 4) виробляють борошно різних видів і сортів та крупи для внутрішнього і зовнішнього ринку (рис. 5, 6); комбікормові заводи

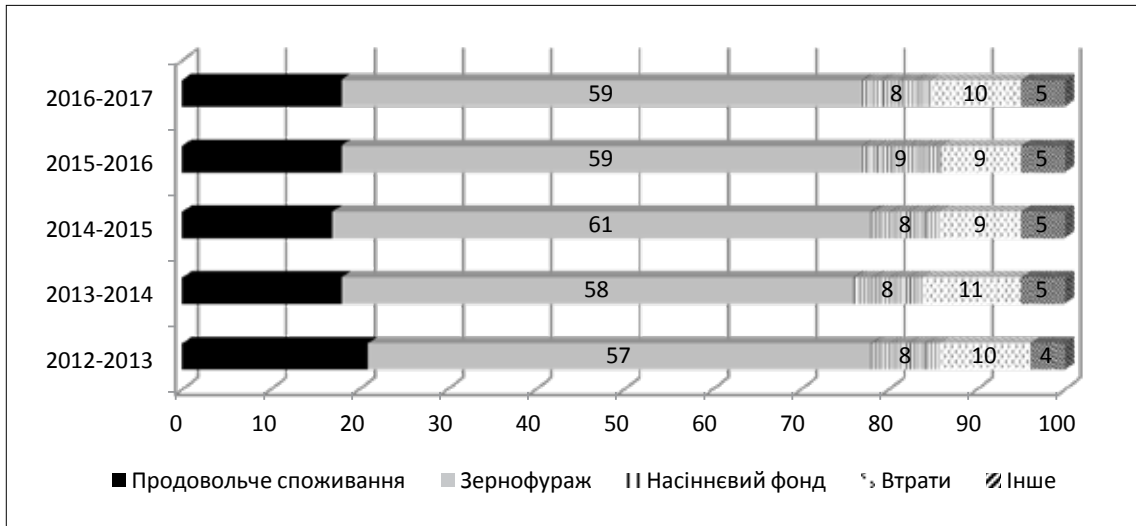

Рис. 3. Структура внутрішнього споживання зерна, %

Джерело: сформовано автором на основі даних Державної служби статистики України та ІА «АПК-Інформ»

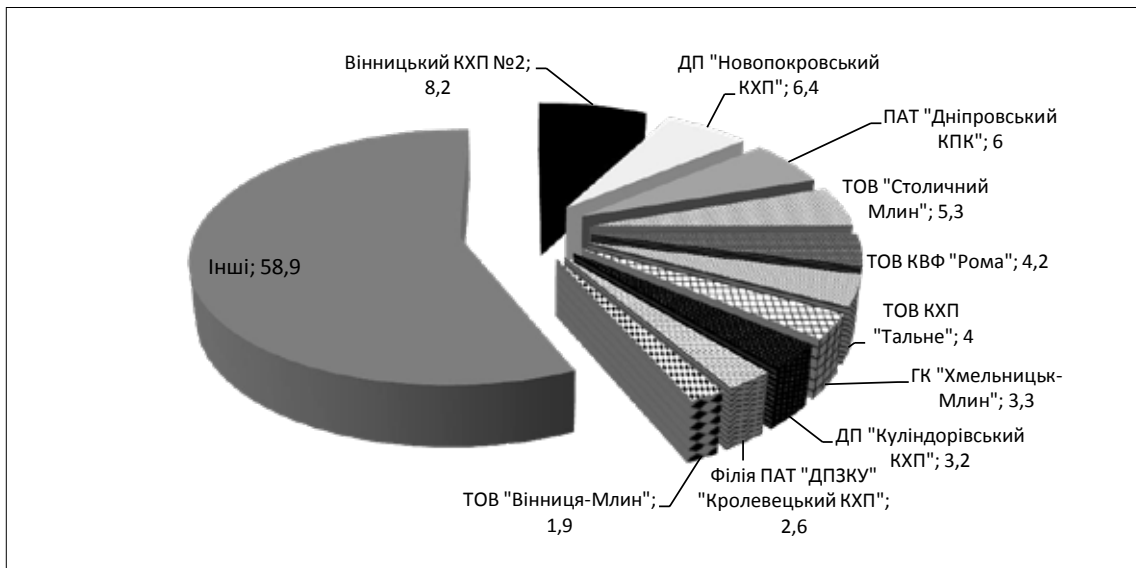

Рис. 4. Частка окремих підприємств у виробництві продукції борошномельно-круп'яної промисловості, %

Джерело: сформовано автором на основі даних Державної служби статистики України

використовують фуражне зерно, відходи переробки продовольчого зерна, а також різноманітні добавки для виробництва комбікормів для різних груп тварин. Кінцевими виробничими споживачами зернової продукції є підприємства харчової, м'ясо-молочної промисловості, птахофабрики.

Аналіз розвитку інфраструктури зернового ринку протягом років незалежності дав змогу ІА «АПК-Інформ» оприлюднити дані щодо розвитку системи зберігання зерна в Україні, згідно з якими 94% сільськогоспо-

дарських підприємств із виробництва зерна мають власні потужності для його зберігання [10]. Проте цих потужностей недостатньо для тривалого зберігання зерна відповідних якісних кондицій.

Офіційна статистична інформація щодо результатів роботи переробних підприємств зернопродуктового підкомплексу на регіональному рівні має певні неточності, пов'язані з вибіркоким обстеженням підприємств у розрізі окремих показників. Така ситуація ускладнює проведення об'єктивного ана-

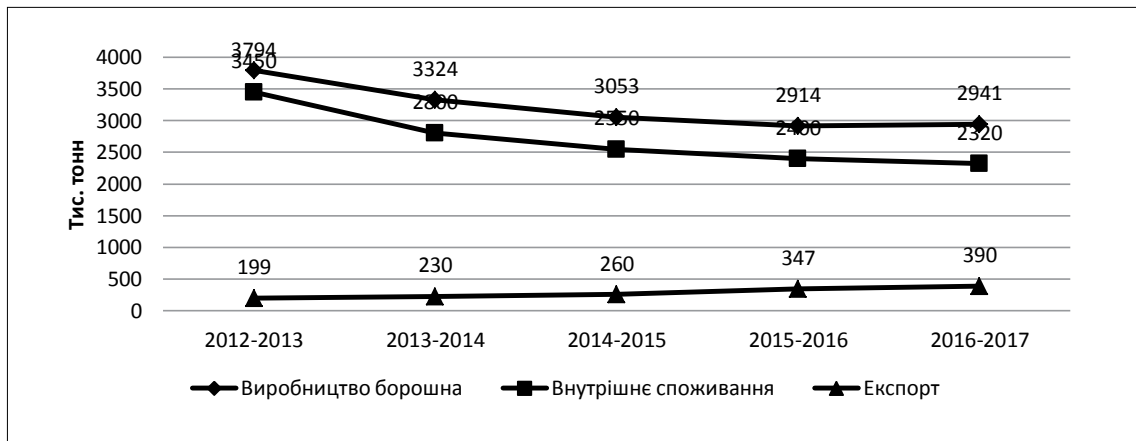

Рис. 5. Виробництво і використання борошна в Україні, тис. т

Джерело: сформовано автором на основі даних Державної служби статистики України та ІА «АПК-Інформ»

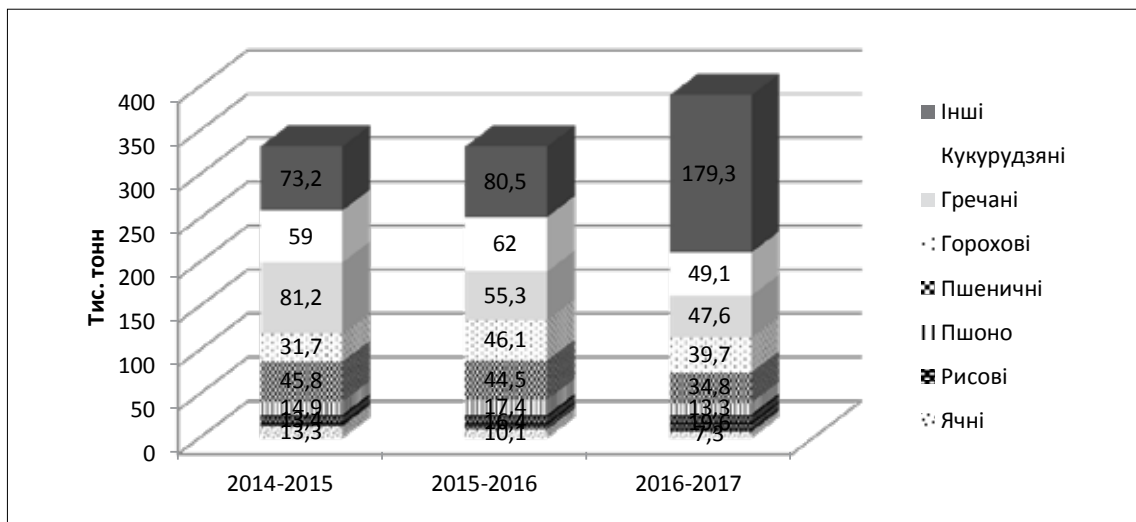

Рис. 6. Виробництво основних видів круп в Україні, тис. т

Джерело: сформовано автором на основі даних Державної служби статистики України та ІА «АПК-Інформ»

лізу для оперативного управління ситуацією в галузі.

Згідно з даними «Каталогу підприємств елеваторної промисловості» [11], у сезоні збору зернової продукції 2018 р. в Україні функціонують 775 елеваторів, хлібоприймальних підприємств і комбінатів хлібопродуктів різних форм власності загальною потужністю 46 717 тис. т. Значна частка зерносховищ належить трейдерам, великим агрохолдингам і державним компаніям. На десять найбільших компаній припадає чверть усіх потужностей. До зернопродуктового підкомплексу Черкаської області належать 48 підприємств, що здійснюють заготівлю, зберігання та переробку зерно-

вої продукції. З них 28 одиниць (58%) малої потужності, до 50 тис. т, одночасного зберігання зерна включно з фермерськими елеваторами, ємність яких розрахована на зберігання врожаю одного року, виробленого на власних землях, та не передбачає надання послуг іншим сільськогосподарським товаровиробникам. Елеваторні потужності є в усіх районах Черкаської області з наближеним розміщенням невеликих потужностей безпосередньо до сільськогосподарського виробництва, а великих елеваторних комплексів та перевантажувальних терміналів – поблизу залізничних вузлів, автомобільних доріг, річкових портів. 17 підприємств мають власне сільськогосподарське виробництво,

або входять до складу вертикально інтегрованих структур аграрно-промислового виробництва з потужним сільськогосподарським складником.

За досліджуваній період структура переробки зерна залишається відносно стабільною зі значною перевагою питомої ваги виробництва борошна (рис. 7). Питома вага виробництва комбікормів незначна на відміну від попередніх років, коли поголів'я основних груп сільськогосподарських тварин було більшим, відповідно і фуражне використання зерна у переробленому вигляді перевищувало сьгоднішні обсяги.

Борошномельне виробництво становить основу сировинного забезпечення виробництва хліба, хлібобулочних, макаронних виробів, продуктів кондитерського виробництва. Всупереч песимістичним прогнозам щодо значного збільшення споживання населенням України, особливо незаможними його верствами, хліба й хлібобулочних виробів дослідники цього питання констатують щорічне зменшення споживання цих продуктів, що в останні роки не перевищує раціональних норм споживання [12]. Відповідно, стратегія розвитку борошномельної галузі переробної промисловості регіону передбачає нарощування обсягів виробництва продукції, орієнтуючись на зростаючий попит на зовнішньому ринку. При цьому останні роки характеризуються зниженням

обсягів виробництва основних видів продукції (табл. 1).

Скорочення виробництва продукції окремих зернових культур позначається на обсягах виробництва продуктів із них (борошно житнє та вівсяне, вівсяні крупи). Крім того, переробкою цих видів зерна в останні роки займаються лише окремі підприємства, що не дає змоги оприлюднювати інформацію по них як узагальнюючу згідно з вимогами Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Видова структура продуктів первинної переробки зерна, що виробляються на підприємствах області, є цілком достатньою для виробництва всього асортименту продукції хлібопекарської, макаронної, кондитерської промисловості регіону згідно з чинними нормативними вимогами.

Переважаючим видом продукції борошномельної промисловості області є борошно пшеничне та пшенично-житнє, його частка досягає в окремі роки (2017 р.) майже 95 % загального обсягу виробництва борошна (табл. 2).

Найбільшу частку пшеничного борошна становить хлібопекарське борошно вищого, першого, другого гатунків і обойне. Структура асортименту хлібопекарського борошна протягом досліджуваного періоду поліпшилася за рахунок збільшення виробни-

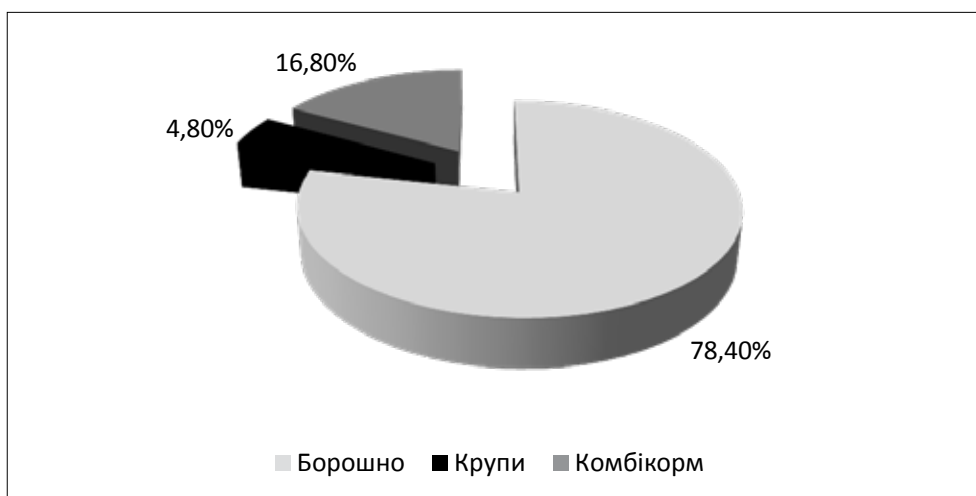

Рис. 7. Структура переробки зерна на переробних підприємствах Черкаської області в середньому за 2013–2017 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних Головного управління статистики в Черкаській області

Таблиця 1

Виробництво продукції борошномельно-круп'яної промисловості Черкаської області, т

Продукція	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р., %
Борошно пшеничне чи пшенично-житнє	125969	122713	130631	87344	111950	88,9
Борошно житнє	733	559	544	185	... ¹	-
Борошно кукурудзяне	10333	8946	9217	9305	5924	57,3
Борошно вівсяне	377	332	316	478	... ¹	-
Овес (ядра, подрібнений)	... ¹	... ¹	... ¹	... ¹	... ¹	-
Пшоно (ядра)	2954	3121	4419	5974	4604	155,9
Гречка (ядриця, січка)	186	195	175	158	95	51,1
Ячмінь (ядра, подрібнений)	149	124	120	409	217	145,6
Продукти готові харчові із зернових культур, одержані шляхом здуття або смаження зерен	... ¹	493	837	1240	1752	-
Висівки, відходи та інші залишки від перероблення кукурудзи	53632	44115	47121	46698	44738	83,4
Висівки, відходи та інші залишки від перероблення пшениці	28592	41330	45621	32168	42904	150,1
Висівки, відходи та інші залишки від перероблення інших видів культур зернових (крім кукурудзи, рису, пшениці)	1629	1766	2074	2674	2147	131,8

¹ Дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Джерело: складено автором на основі даних Головного управління статистики в Черкаській області

Таблиця 2

Структура продукції переробних підприємств зернопродуктового підкомплексу Черкаської області, %

Продукція	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (+, -), вп.
Борошно всього	100	100	100	100	100	-
у т. ч. борошно пшеничне чи пшенично-житнє	91,7	92,6	92,8	89,7	94,5	2,8
борошно житнє	0,5	0,4	0,4	0,2	-	-
борошно кукурудзяне	7,5	6,7	6,5	9,6	5,0	-2,5
борошно вівсяне	0,3	0,3	0,2	0,5	-	-
Крупи, всього ¹	100	100	100	100	100	-
у т. ч пшоно	89,8	90,7	93,7	91,3	93,7	3,9
гречка	5,6	5,7	3,7	2,4	1,9	-3,7
ячмінь	4,5	3,8	2,5	6,3	4,4	-0,1

¹ Без врахування видів продукції, статистична інформація по яких не оприлюднюється.

Джерело: складено автором на основі даних Головного управління статистики в Черкаській області

цтва борошна вищого гатунку на 17,5%. При цьому дещо скоротилося виробництво борошна першого гатунку, на 6,3%, другого – на 11,4%.

Асортимент круп формується на основі пропозиції зернової продукції з переважанням в останні роки виробництва пшоняної крупи, частка якої зростає протягом досліджуваного періоду і становить у 2017 р. 93,7% без урахування видів продукції, статистична інформація по яких не оприлюднюється.

Одна з основних галузей харчової промисловості – хлібопекарська покликана забезпечити безперервне виробництво хліба, хлібобулочних та інших борошняних виробів в обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки. Забезпечуючи 15% раціону населення України, хлібопекарська галузь відіграє значну соціальну роль та є стратегічно важливою для регіонального й державного розвитку. Саме тому будь-які зміни на ринку хліба і хлібобулочних виробів

впливають на економічне та соціально-політичне життя країни.

Станом на 01.01.2018 у Черкаській області функціонують 100 підприємств із виробництва хліба та хлібобулочних виробів, що є суб'єктами статистичного спостереження [13]. Слід зазначити, що в сучасних умовах набувають розвитку дрібні пекарні, які працюють поза статистичною звітністю (на єдиному податку). За підрахунками експертів, частка міні-пекарень досягає 14,5% у загальному виробництві, а обсяг ринку продукції хлібопекарської галузі поза статистичною звітністю становить понад 60% [14]. Пропозиція на регіональному ринку хліба та хлібобулочних виробів формується переважно за рахунок власного виробництва цих продуктів (табл. 3).

Розрахункові дані таблиці свідчать про наявність чіткої тенденції до скорочення виробництва всіх видів хлібобулочних, кондитерських та макаронних виробів за винятком сухарів, сушок, грінок та виробів подібних підсмажених, виробництво яких зросло більше ніж удвічі. При цьому скорочення виробництва хлібобулочних виробів порів-

няно з початком періоду становить 51,6%, тортів – в 11 разів, виробів здобних – на 27,8%, макаронних виробів – на 52,6%.

Динаміка розвитку переробних підприємств зернопродуктового підкомплексу Черкаської області за досліджуваний період є наслідком значного спаду виробництва у роки, що передували аналізованим, коли значні потужності великих зернопереробних підприємств були недозавантажені зерносивиною вітчизняного виробництва. Водночас сільськогосподарські виробники зерна мали значні труднощі у його збуті через недосконалість організаційно-економічного механізму взаємодії між учасниками технологічного ланцюга. В останні роки середня завантаженість виробничих потужностей зростає за рахунок показників інтегрованих структур, що забезпечують власне виробництво сировиною, а також за рахунок налагодження контрактних взаємовідносин між цими структурами та дрібними і середніми сільгоспідприємствами у зоні їх обслуговування.

Висновки і пропозиції. У вітчизняному зернопродуктовому підкомплексі прослід-

Таблиця 3

Виробництво хлібобулочних та кондитерських виробів промисловими підприємствами зернопродуктового підкомплексу Черкаської області, т

Продукція	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (+, -), т
Хліб та вироби хлібобулочні, нетривалого зберігання всього	51336	41071	35582	29536	24809	-26527
у т. ч. хліб житній	585	495	305	154	171	-414
хліб пшеничний	28901	23486	18977	15486	12119	-16782
хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній	13089	10405	9561	7480	6609	-6480
вироби булочні	8707	6636	6688	6357	5841	-2866
Торти, т	1825	2085	796	157	161	-1664
Тістечка, т	74	... ¹	... ¹	... ¹	... ¹	-
Вироби здобні	3480	3429	2911	2741	2512	-968
Пирого, пиріжки, пончики	40	40	49	68	... ¹	-
Сухарі, сушки, грінки та вироби подібні підсмажені	1318	... ¹	1980	... ¹	3018	1700
Пряники та вироби подібні	1157	1473	1345	1255	1136	-21
Печиво солодке	7070	7129	7502	6537	6371	-699
Печиво солодке, вафлі та вафельні облатки, частково чи повністю покриті шоколадом	783	... ¹	... ¹	917	... ¹	-
Макаронні вироби	350	374	226	190	166	-184

¹ Дані не оприлюднюються на виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Джерело: складено автором на основі даних Головного управління статистики в Черкаській області

ковуються наслідки загальноекономічних кризових процесів, недосконалості державної політики щодо розвитку основних галузей аграрно-промислового виробництва, фінансових інструментів їх підтримки тощо. Виникає нагальне завдання оптимізації економічного механізму взаємовідносин підприємств зернопродуктового підкомплексу, що забезпечить їхній стійкий розвиток, в основі якого повинно бути планове виробництво зерна необхідних технологічних кондицій.

Проведені аналітичні дослідження дають змогу зробити висновки та обґрунтувати шляхи нарощення виробництва продукції і забезпечення стійкого розвитку підприємств зернопродуктового підкомплексу. Перший із них пов'язаний із максимальним завантаженням потужностей цих підприємств, що можливо в процесі розвитку контрактних відносин із виробниками зерна, налагодження інтеграційних процесів. Іншим шляхом є подолання інвестиційної кризи та залучення інвестицій у переробку галузь на модернізацію виробництва в межах діючих підприємств підкомплексу.

Подальші дослідження необхідно проводити у напрямі застосування програмно-цільового підходу до вирішення проблем сталого розвитку підприємств різних галузей зернопродуктового підкомплексу, що вимагає мобілізації необхідних ресурсів, концентрації зусиль, цільового використання засобів, узгодженості цілеспрямованих дій.

Література:

1. Гайдуцький П.І. НеЗабуті реформи в Україні. Київ : ДКС-центр, 2017. 852 с.
2. Кузьменко Л.В. Актуальні проблеми агропромислового комплексу. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2014. № 65(1107). С. 107–112.
3. Скопенко Н.С. Сучасні проблеми та основні напрями подолання негативних тенденцій розвитку АПК України. *Вісник Черкаського університету*. 2011. Вип. 197. С. 63–67.
4. Алтухов А.И. Зернопродуктовый подкомплекс страны: вопросы становления и развития. *Никоновские чтения*. 2013. № 18. С. 67–69.
5. Черненко К.С., Віденко І.В. Особливості функціонування зернопереробного підкомплексу в Україні. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2012. Вип. 4(52). С. 50–54.

6. Галенко О.І. Формування зернопродуктового клас-тера в Південному регіоні. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2013. Вип. 1(6). Т. 1. С. 61–67.
7. Погрішук Б.В. Інноваційна модель розвитку зернопродуктового підкомплексу України. *Агросвіт*. 2009. № 16. С. 11–15.
8. Яремчук Н.В. Методика оцінки ефективності управлінської діяльності в системі підприємств зернопродуктового підкомплексу. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2636> (дата звернення: 25.10.2017).
9. Парубок Н.В. Розвиток інтеграційних процесів у продуктивних підкомплексах АПК. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 12. Ч. 2. С. 52–55.
10. АПК-Інформ. URL : <https://www.apk-inform.com> (дата звернення: 07.09.2018).
11. Всі елеватори України. URL : <http://elevator.com.ua/index.php> (дата звернення: 20.09.2018).
12. Луцик І.Б., Юрій Е.О. Вплив факторів на вибір та реалізацію стратегій розвитку підприємств харчової промисловості. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 15. С. 103–107.
13. Бізнес-Гід. URL : <https://business-guide.com.ua/enterprises?q=&o=629&v=147> (дата звернення: 08.11.2018).
14. Солошонок А.Л., Мамочка А.Ю. Основні аспекти сучасного розвитку підприємств хлібопекарської галузі України. *Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки*. 2015. № 27. С. 68–76.

Анотація. В статті проаналізовано структурне строєння зернопродуктового підкомплексу і розроблена організаційно-технологічна схема взаємодії його учасників. На основі аналізу динаміки виробництва і внутрішнього споживання зерна констатується створення значительних ресурсів для виробництва продуктів з доданою вартістю. Доведено стратегічну роль переробляючої промисловості, забезпечуючої виробництво готової харчової продукції для внутрішнього продовольственного ринку і її експорту на міжнародні аграрні ринки. Оцінено тенденції розвитку підприємств системи зберігання зерна і зернопереробки, в тому числі на регіональному рівні, встановлено чітку тенденцію до скорочення виробництва всіх видів хлібо-булочних, кондитерських і макаронних виробів. Розроблено шляхи нарощування виробництва продукції переробляючих підприємств зернопродуктового підкомплексу.

Ключові слова: зернопродуктовий підкомплекс, функціональні підсистеми, зерновий потік, суб'єкти господарювання, переробляюча промисловість, інфраструктура зернового ринку.

Summary. The article presents the analysis of the structure of grain products sub-complex and the developed organizational and technological scheme of interaction of its participants. This scheme is subordinate and formed on the constant interrelation among subsystems, that perform functions of production, purchase, transportation, storage, processing, selling of grain and the products of its primary and secondary processing. Creation of considerable resources for the production of added value products is stated on the basis of the analysis of production dynamics and domestic grain consumption. In this case agricultural producers, especially powerful agrarian and industrial units, are not oriented towards domestic market of grain and products of its processing. It has been proved that a processing industry performs a strategic role, because it provides the production of finished foodstuffs for the domestic food market and its export to the world agrarian markets. Development trends of the enterprises belonging to the system of grain storage and grain processing, including those at the regional level were evaluated. Clear tendency to decreasing the production of all types of bakery, confectionary and macaroni foods has been determined. While the structure of grain processing remains relatively stable with a considerable prevalence of flour production. Assortment of products of primary grain processing is quite sufficient for the production of the whole product assortment of baking, confectionary and macaroni industries according to existing regulations. We developed the ways of increasing production of processing enterprises of grain products sub-complex, related, in the first place, to the maximum utilization of production capacity of these enterprises. It can be achieved by the development of contract relations with grain producers, organization of integration processes through intra-farm and inter-farm cooperation and integration. Another way is to overcome investment crisis and involvement of investments into the processing industry and modernization of production within operating enterprises of the sub-complex.

Keywords: grain products sub-complex, functional subsystems, grain flow, business entities, processing industry, grain market infrastructure.